

วิเคราะห์ขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงความขัดแย้ง ทางการเมือง พ.ศ. 2549 – 2557

ชยุตม์ พันธุ์สุวรรณ^๑ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม^๒

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับบทบาทของขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. 2549 – 2557 ทั้งในด้านประเด็นการเคลื่อนไหว องค์กรของขบวนการ วิธีการ และพื้นที่ในการเคลื่อนไหว ตลอดจนบริบททางสังคมอันเป็นเงื่อนไขของการปรับบทบาทนั้น โดยใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขบวนการนักศึกษาไทยมีการปรับตัวเกิดจาก (1) การปรับภูมิทัศน์ทางการเมืองของภาคประชาชนในห้วงความขัดแย้งทางการเมือง (2) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร (3) อิทธิพลทางความคิดของนักวิชาการปัญญาชนที่มีต่อขบวนการนักศึกษา และ (4) การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งได้ทำให้องค์กรนักศึกษาที่เป็นทางการมีบทบาทลดลง ส่วนกลุ่มอิสระและเครือข่ายไม่เป็นทางการมีบทบาทเพิ่มขึ้น ประเด็นการเคลื่อนไหวมีความหลากหลายและให้ความสำคัญกับประเด็นเชิงอัตลักษณ์มากขึ้น นอกจากนี้ รูปแบบการระดมทรัพยากรยังเปลี่ยนมาเน้นการระดมทรัพยากรบุคคลในเชิงคุณภาพและระดมทุนจากสาธารณชน ส่วนด้านยุทธวิธีจะเป็นการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการคัดเลือกประเด็น และความคิดสร้างสรรค์ในการสื่อความหมายเพื่อจุดประเด็นให้สังคมนำไปต่อยอดทางความคิดต่อไป

คำสำคัญ ขบวนการนักศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ความขัดแย้งทางการเมือง

^๑ นักศึกษาปริญญาโท คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ Email: new.ppmoi@gmail.com

^๒ รองศาสตราจารย์ประจำ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

วันที่รับบทความ: 18 ตุลาคม 2561 วันที่แก้ไขบทความ: 17 มกราคม 2562 และวันตอบรับบทความ: 24 มกราคม 2562

Analyzing Thai Student Movements in the Period of Political Turmoil 2006 - 2014

Chayut Pansuwan^a Somsak Samukkethum^b

Abstract

This research aims to study conditions, forms, methods, issues and areas of student movements from B.E. 2006 to 2014. The study used methods of documentary research and in-depth interviews for collecting data. The study finds that the important factors leading to adaptations of the Thai student movement are: (1) the change of political landscape in people's politics in the period of political turmoil (2) the advancement of information technology and the upcoming of new medias (3) the ideological influence of academics on the student movements and (4) the transformation of public universities into regulated universities. These conditions lead to a change in the structure of the student movements by decreasing the role of formal student organizations and increasing the role of independent and informal student movements, diversifying issues of the movements, and much more focusing on identity-based politics. Moreover, these conditions also remodel methods of the student movements' mobilization into much more qualitative-based method. Likewise, the funding has changed into using a crowd funding method. The strategic movements are focused on expressing their agendas in a much more complex symbolic action and apply their creative thinking to introduce their agendas to the general public for further moving.

Keyword: Student Movement, Social Movement, Political Turmoil, Politics

---

^a Master's Student, School of Social and Environmental Development, National Institution of Development Administration, E-mail: new.ppmoi@gmail.com

^b Associate Professor, School of Social and Environmental Development, National Institution of Development Administration

Received: 16 October 2018, *Revised:* 17 มกราคม 2019, *Accepted:* 24 January 2019

บทนำ

“...ในเช้าวันเสาร์ที่ฝนพรำกลางปี 2011 นักศึกษายังจัดตั้งเป็นองค์กรอยู่เรื่อยๆ ต่างก็มีส่วนร่วมในการประท้วงต่างๆ ผ่านวิธีการที่แตกต่างออกไป และมีเป้าหมายที่หลากหลายมากขึ้น แต่กระนั้นการแพร่กระจายของการประท้วงกลับลดลง (Weiland, Guzman, & O’Meara, 2013)”

ข้อความข้างต้นจากงานศึกษาขบวนการนักศึกษาในประเทศอังกฤษ ดูเหมือนจะสร้างสมมติฐานให้กับการมองภาพขบวนการนักศึกษาในปัจจุบันได้อยู่ไม่น้อย ไม่ใช่แค่เพียงในโลกตะวันตกเท่านั้น หากแต่สามารถมองเห็นลักษณะร่วมกันอีกหลายทวีป กล่าวคือ ขบวนการนักศึกษาได้แสดงบทบาทนำในการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในช่วงทศวรรษ 1960 จนอาจเรียกได้ว่าเป็นยุคทองของขบวนการนักศึกษา แต่หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบันพลังของนักศึกษาในการเคลื่อนไหวก็ค่อย ๆ ถดถอยลงอย่างเห็นได้ชัด

เช่นเดียวกับในประเทศไทย จากยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน (พ.ศ. 2516 - 2519) ซึ่งถือเป็นยุคทองของขบวนการนักศึกษาไทย จนกระทั่งการปราบปรามนักศึกษาครั้งใหญ่ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และหลังจากนั้น ก็ส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาไทยต้องปรับลดบทบาทและถูกลดความสำคัญลงมาเรื่อย ๆ (Chomsinsummun, 2011) และแม้ในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 นักศึกษาก็มิได้เป็นหัวหอกนำการเคลื่อนไหวดังที่เคย หากแต่ถูกจัดวางเป็นเพียงพันธมิตรหนึ่งในภาคีเครือข่ายของขบวนการภาคประชาชนเท่านั้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2549 - 2557 ซึ่งเป็นช่วงของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสี่เสียงเรียกร้องของขบวนการประชาชนทั้งสองขั้ว แม้ว่าส่วนหนึ่งจะไม่ได้สนใจต่อการมีอยู่ของขบวนการนักศึกษา แต่ก็ยังคงมีอีกส่วนที่เพียรพยายามและตั้งคำถามถึงการดำรงอยู่และการวางตัวของนักศึกษาท่ามกลางความขัดแย้งเหล่านั้น จนเป็นข้อถกเถียงทั้งในทางวิชาการและทางสังคมเช่นกันว่า “ขบวนการนักศึกษาหายไปไหน?”

คำอธิบายทางวิชาการต่อการปรับบทบาทดังกล่าวมีมุมมองที่แตกต่างกัน โดยในแง่ประวัติศาสตร์ งานวิทยานิพนธ์ชิ้นสำคัญเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาไทยของ วีระพงษ์ อธิปัญญาวงศ์ ได้ศึกษาการปรับบทบาทของขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. 2527 - 2540 โดยขบวนการนักศึกษาไทยยังคงมีองค์กรกลางของขบวนการนักศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก นั่นคือสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) และคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (คอบทส.) โดยมีบทบาทหลักในการเป็นฝ่ายค้านนอกสภาฯ และเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตย (Atipayawong, 2008) ในขณะที่วิทยานิพนธ์ของอุเชนทร์ เชียงแสน ยังคงให้ความสำคัญกับการอธิบายบทบาทของขบวนการนักศึกษาไทยในการสนับสนุนองค์กรภาคประชาชน ภายใต้มุมมองขององค์กรกลางอย่าง สนนท. เช่นกัน โดยยุทธวิธีหลักในขณะนั้น เป็นการแย่งชิงสร้างพื้นที่ข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชน เพื่อเสนอประเด็นและความเห็นต่อสาธารณะ เป็นเงื่อนไขในการผลักดันข้อเรียกร้องของตนในเรื่องต่าง ๆ (Cheangsan, 2013)

อย่างไรก็ตาม จากภาพข่าวในช่วงหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 กลับพบว่า ขบวนการนักศึกษาไทยที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการรัฐประหารในช่วงดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะเป็นขบวนการที่มีขนาดใหญ่ หรือมีองค์กรนำอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมนักศึกษาเล็ก ๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวพร้อม ๆ กันอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเน้นบทบาทไปที่การเรียกร้องประชาธิปไตยและเสรีภาพทางการเมือง จนเป็นข้อสังเกตว่า ในช่วงระหว่างความขัดแย้งทางการเมืองในทศวรรษ พ.ศ. 2549 - 2557 ที่ผ่านมามีขบวนการนักศึกษาเหล่านี้หายไปไหน มีลักษณะหน้าตาเป็นอย่างไร และมีการปรับบทบาทของขบวนการไปอย่างไรในห้วงความขัดแย้งทางการเมืองนี้

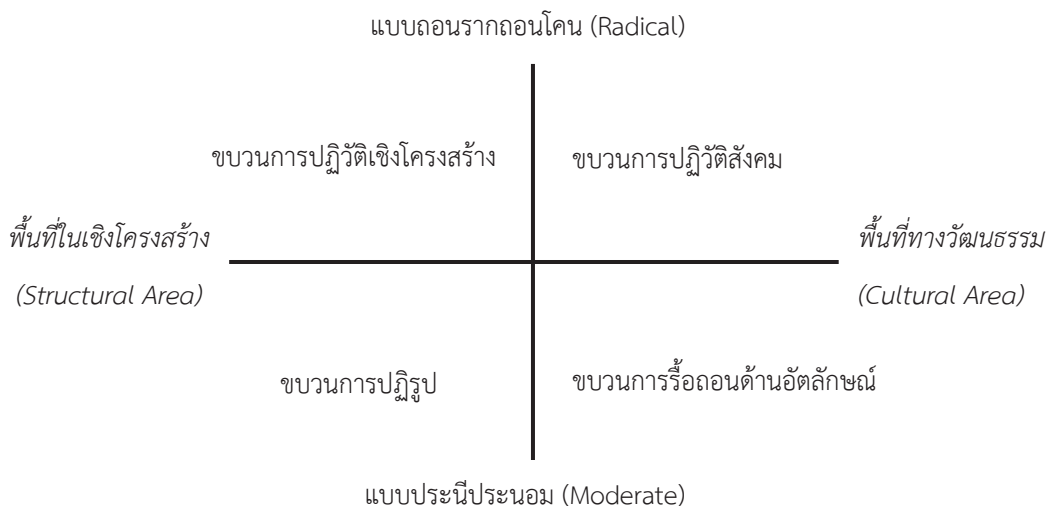
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของขบวนการนักศึกษาไทย ทั้งเงื่อนไขภายในและภายนอกขบวนการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในช่วงปี พ.ศ. 2549 - 2557
2. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบ วิธีการ ประเด็น และพื้นที่ในการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาไทย อันนำไปสู่การอธิบายสถานะของขบวนการนักศึกษาในสังคมไทย

ทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้อง

1. กรอบวิเคราะห์เปรียบเทียบขบวนการนักศึกษา (A Comparative Framework for the analysis of International Student Movement)

Gill และ DeFronzo (Gill & DeFronzo, 2009) ได้ศึกษาเปรียบเทียบขบวนการนักศึกษาจากทั่วโลก และพยายามทำความเข้าใจผ่านการจัดจำแนกขบวนการ โดยสร้างเกณฑ์จำแนกที่มีพื้นฐานจากคือ มิติของการเคลื่อนไหว (Dimension) และ เป้าหมายของขบวนการ (Level of Goal) ซึ่งแบ่งประเภทของขบวนการนักศึกษาได้ดังนี้

ภาพที่ 1 : กรอบวิเคราะห์ขบวนการนักศึกษา (แปลมาจาก Gill และ DeFronzo. 2009)

1) *ขบวนการนักศึกษาแนวปฏิรูป (Reform Movements)* เป็นขบวนการที่ต้องการมีส่วนร่วมเคลื่อนไหวทั้งเชิงสถาบันและเชิงคุณค่า ตั้งแต่ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย เปลี่ยนแปลงตัวบุคคล หรือร่วมตีความในบรรทัดฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในสังคม ขบวนการเช่นนี้ พัฒนาขึ้นจากการที่ปัญหาเกิดขึ้นจากผลของนโยบาย ทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษา ไปจนถึงระดับรัฐบาล หรือแม้กระทั่งสถาบันทางสังคมและเศรษฐกิจ อาจเกิดขึ้นเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อนักศึกษาโดยตรง และนโยบายที่กระทบต่อหลักการและคุณธรรมในสังคม ขบวนการประเภทนี้มักปรากฏในประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย และมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่ประสบความสำเร็จในอดีตเป็นตัวอย่งให้เห็น

2) *ขบวนการนักศึกษาแนวปฏิวัติเชิงโครงสร้าง (Structural Revolutionary Student Movement)* ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงสถาบันทางสังคม ทั้งในระบบเศรษฐกิจและระบบการเมือง อาจสะท้อนถึงคุณค่าเชิงวัฒนธรรมบางประการของนักกิจกรรมที่รู้สึกว่าคุณค่าโดยสถาบันทางการเมืองในขณะนั้น เช่น สถาบันการเมืองที่หักหลังต่อคุณค่าของประชาธิปไตย แต่กระนั้น การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่าก็ไม่ใช่เป้าหมายหลัก ขบวนการประเภทนี้พัฒนาขึ้นจากเงื่อนไขของการกีดกัน (Deprivation) ทั้งทางด้านสิทธิมนุษยชนในระบบการเมือง หรือการกีดกันที่สร้างความเหลื่อมล้ำในระบบเศรษฐกิจ การก่อร่างของขบวนการมักมาจากการที่นักศึกษามองเห็นทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าในระบบเดิม อันส่งผลให้ระบบเก่าขาดความชอบธรรมโดยทั่วไปเกิดสาเหตุที่ระบบการเมืองไม่สามารถปรับตัวตามสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น ขบวนการประชาธิปไตยในเกาหลีใต้ ขบวนการประชาธิปไตยในยุโรปตะวันออก เป็นต้น

3) *ขบวนการศึกษารื้อถอนด้านอัตลักษณ์ (Identity Radicalism Student Movement)* เป็นขบวนการที่ต้องการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ให้ความสำคัญอย่างมากกับการรื้อถอนด้านอัตลักษณ์ (Identities) ระบบความคิด (Way of thinking) คุณค่า (Values) และภาคปฏิบัติของวาทกรรม (Discursive practice) เป็นการเผชิญหน้ากับประเด็นที่ไม่ใช่แค่เกี่ยวข้องกับตัวนักศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงชุดความคิดต่างๆ ที่ครอบงำสังคมอยู่ ขบวนการประเภทนี้พัฒนาขึ้นจากเงื่อนไขของระบบแห่งการเลือกปฏิบัติอันมีรากฐานมาจากวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมภายในสังคมและวัฒนธรรมการกดขี่ที่มาจากภายนอก (เช่น สืบทอดจากยุคอาณานิคม) ประเด็นทางอัตลักษณ์ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ เพศ สัญชาติ และลักษณะเฉพาะบุคคล อันนำไปสู่การเรียกร้องเกี่ยวกับเสรีภาพและการปลดปล่อย เพื่อให้หลุดพ้นจากการกดขี่เหล่านั้น

4) *ขบวนการนักศึกษาแนวปฏิวัติสังคม (Social Revolutionary Student Movement)* ซึ่งมีได้เพียงแค่เปลี่ยนแปลงทางการเมืองเท่านั้น หากแต่ต้องการรื้อถอนทั้งโครงสร้างและวัฒนธรรม ขบวนการประเภทนี้จึงพัฒนามาจากทั้งปัญหาการกีดกันเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งอาจรวมถึงประเด็นเรื่องชาตินิยมที่พยายามปลดปล่อยรัฐและสังคมจากจักรวรรดินิยมต่างชาติ เช่น ขบวนการนักศึกษามาร์กซิสต์ในจีน ขบวนการนักศึกษาอิหร่าน เป็นต้น

ความสำคัญของการศึกษาขึ้นนี้ ซึ่งนอกจากได้แบ่งประเภทของขบวนการนักศึกษาได้อย่างน่าสนใจแล้ว ยังสามารถอธิบายการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงขบวนการนักศึกษาจากประเภทหนึ่งไปสู่อีกประเภท

หนึ่ง อันอาจเกิดขึ้นจากเงื่อนไขทางสังคมที่สอดคล้องตามทฤษฎี แต่กระนั้นงานชิ้นนี้ก็ยังมีจุดอ่อนตรงที่การจัดประเภทที่ชัดเจนเกินไป ทำให้การมองเงื่อนไขของความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นเรื่องที่หยุดนิ่ง ทั้งที่ขบวนการนักศึกษาเหล่านั้นอาจจัดอยู่ในหลายประเภทที่ซับซ้อนท่ามกลางเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นแนวโน้มมากกว่าที่จะสุดไปด้านใดด้านหนึ่ง

2. ขบวนการนักศึกษาในการต่อต้านบริษัทมหาวิทยาลัย (Facing the Corporate University: The new wave of Student Movements in Europe)

งานที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งของ Joseba Fernandez ได้ศึกษาขบวนการนักศึกษาที่แวดล้อมด้วยบริบทของการเปลี่ยนผ่านจากมหาวิทยาลัยมวลชน (Mass University) ไปสู่บริษัทมหาวิทยาลัย (Corporate University) ที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างบริการและเตรียมแรงงานเข้าสู่โครงสร้างการผลิตแบบหลังฟอร์ด (Post-Fordism) อันกระตุ้นให้เกิดคลื่นลูกใหม่ของการประท้วงโดยนักศึกษา (Fernández, 2014)

โครงสร้างการผลิตแบบหลังฟอร์ด คือ ระบบเศรษฐกิจที่เน้นผลิตสินค้าจำนวนมากแต่มีความแตกต่างหลากหลายสำหรับตลาดเฉพาะกลุ่ม ระบบแรงงานสัมพันธ์มีความยืดหยุ่น และการใช้แรงงานมีความเข้มข้นสูง ในขณะที่คนงานไร้ความมั่นคงในงานยิ่งกว่าเดิม เมื่อทุนนิยมพัฒนาความก้าวหน้าโดยอาศัยฐานของศาสตร์ความรู้ การผลิตความรู้จึงมีบทบาทในฐานะแกนกลางของการสะสมทุน และมหาวิทยาลัยก็เป็นกุญแจทางยุทธศาสตร์ที่กำหนดการเพิ่มผลผลิตที่สำคัญให้กับตลาดโลก มหาวิทยาลัยจึงต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจในระบบดังกล่าว

ภายหลังคลื่นการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาทั่วโลกในปี 1968 ทุนนิยมรูปแบบใหม่ก็กำลังเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น มหาวิทยาลัยมวลชนซึ่งเคยมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา กำลังพัฒนาไปสู่บริษัทมหาวิทยาลัยด้วยปัจจัยเร่ง คือ การผลิตบัณฑิตที่ถูกครอบงำด้วยความต้องการแรงงานด้านปัญญาประดิษฐ์ (Intellectual Work) การเพิ่มขึ้นของความร่วมมือด้านการวิจัยนานาชาติ ความต้องการแรงงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้มหาวิทยาลัยกลายเป็นโรงงานผลิตความรู้ที่มีความไม่มั่นคง ดังนั้น เมื่อการศึกษากลายเป็นสินค้าหนึ่งที่ต้องบริโภค ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจึงเป็นนักศึกษาที่ต้องคำนึงถึงภาวะเศรษฐกิจ (หนี้สิน) ในปัจจุบันและการงานของตัวเองในอนาคต ความกดดันดังกล่าวอาจกระตุ้นให้เกิดขบวนการนักศึกษาฝ่ายซ้ายขึ้นเพื่อต่อต้านผลกระทบจากค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา และต่อต้านความเป็นบริษัทมหาวิทยาลัยไปพร้อม ๆ กัน

มหาวิทยาลัยมวลชนดังกล่าวถือว่ามียุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวของนักศึกษา ในแง่ของยุทธศาสตร์ที่จับต้องไม่ได้ มหาวิทยาลัยและคณะเอื้อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์หรือผลประโยชน์ร่วมกันของนักศึกษา และเป็นพื้นที่ที่นักศึกษาจะสามารถสะสมทุนทางสังคมได้ ขณะที่ยุทธศาสตร์ที่จับต้องได้เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของนักศึกษา โดยเฉพาะเวลาและการใช้ชีวิต (Life-time) ที่เอื้อต่อการเกิดองค์การนักศึกษาเพื่อทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของนักศึกษาเอง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่เชิงกายภาพในมหาวิทยาลัย ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนสร้างความสัมพันธ์ภายในขบวนการนักศึกษาและพัฒนาเครือข่ายของนักกิจกรรมด้วย

การเปลี่ยนผ่านไปสู่บรรษัทมหาวิทยาลัยส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวของนักศึกษา เพราะมันได้เว่นคืนชีวิตนักศึกษาและพื้นที่การทำกิจกรรม ด้วยภาพชีวิตการทำงานในอนาคตที่มีมืดมัวและไม่มั่นคง ความกดดันที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยนี้ส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาในระยะเปลี่ยนผ่านไปสู่บรรษัทมหาวิทยาลัย มีลักษณะของความเป็นสถาบันต่ำและไม่เป็นทางการ เนื่องจากเป็นขบวนการนักศึกษาที่พัฒนาขึ้นจากความแตกต่างหลากหลาย ยืดหยุ่น ไม่แน่นอน รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่นักศึกษาได้รับมีมุมมองที่ต่างกัน อันส่งผลให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มมีการตีความบริบททางสังคมและการเมืองที่ต่างกัน แต่กระนั้นก็ยังคงมีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวร่วมกัน คือ (1) ต่อต้านการเรียนแบบหลักสูตรวิชาชีพที่รวบรัดเพื่อผลิตแรงงานตอบสนองต่อตลาดโดยตรง และ (2) การปกป้องพื้นที่ของความรู้และสัญลักษณ์ทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ รวมเป็นการต่อต้านการแปรรูปมหาวิทยาลัยไปสู่ระบบตลาดนั่นเอง

หากขบวนการนักศึกษาที่มีบทบาทเข้มข้นในช่วงปี 1968 เกิดขึ้นในฐานะตัวเร่งปฏิริยาของสังคมภายใต้ความแตกต่างด้านประชากรและสถานการณ์ทางการเมืองในยุคนั้น นักศึกษาในปัจจุบัน ก็อาจเป็นตัวเร่งปฏิริยาที่สำคัญด้วยเช่นกัน เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ อันได้แก่ การฝึกทักษะแรงงาน และความสามารถในการใช้สื่อดิจิทัลเสมือนจริงจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบการระดมทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวแบบใหม่ อันเป็นข้อได้เปรียบของนักศึกษายุคใหม่ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขา

แนวคิดทั้งสองที่กล่าวมา เป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นการกรอบในการวิเคราะห์ถึงบทบาทของขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2549 – 2557) ซึ่งพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เมื่อเทียบกับขบวนการนักศึกษาในช่วงทศวรรษก่อนหน้านี

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2549 – 2557 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์ และสื่อสังคมออนไลน์ อาทิ แฟนเพจของกลุ่มกิจกรรมนักศึกษา อีกส่วนหนึ่ง คือการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่นักศึกษากลุ่มต่าง ๆ กว่า 20 คน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informants) จากเทคนิคแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) ซึ่งเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนหน้า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ประกอบด้วยนักเคลื่อนไหวจากสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) กลุ่มกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเครือข่ายนักศึกษาที่รวมกลุ่มเคลื่อนไหวเฉพาะประเด็น อาทิ กลุ่ม Anti-SOTUS เป็นต้น

ผลการวิจัย

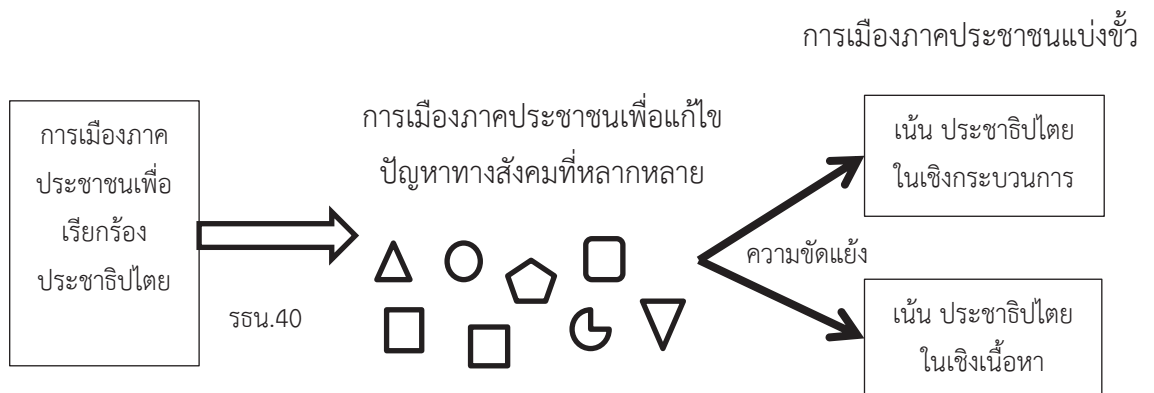
1. เจื่อนใจและบริบทสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของขบวนการนักศึกษาไทย

การศึกษาครั้งนี้พบว่า เจื่อนใจและบริบทสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของขบวนการนักศึกษาไทย ในช่วง พ.ศ. 2549 - 2557 ประกอบด้วย 4 ประเด็น ดังจะได้วิเคราะห์ตามลำดับ

1.1 การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองของภาคประชาชนและโครงสร้างพันธมิตรภายในภาคประชาชน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงการเปลี่ยนแปลง ที่ส่งผลต่อการโครงสร้างพันธมิตรและการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาไทย ดังนี้

1) ช่วงการสถาปนาการเมืองภาคประชาชน ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2549 ซึ่งทำให้ความสนใจที่หลากหลายของขบวนการนักศึกษาในกลุ่มต่าง ๆ ถูกตอบสนอง ผ่านการกระจายตัวเข้าไปร่วมเคลื่อนไหวหนุนเสริมขบวนการภาคประชาชน และองค์กรภาคประชาสังคม (NGOs) เพื่อเรียกร้องในการแก้ไขปัญหาทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ โดยยังมีองค์กรนำของขบวนการ คือ สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) (Cheangsan, 2013) ซึ่งขบวนการนักศึกษาในห้วงดังกล่าว ให้ความสนใจการต่อสู้ในประเด็นเล็ก ๆ มากกว่าประเด็นเชิงโครงสร้างขนาดใหญ่ เนื่องจากกติกาดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้ทำหน้าที่เป็นหลักประกันของโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้แล้ว และถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการสถาปนาการเมืองภาคประชาชน หรือประชาธิปไตยเชิงเนื้อหา เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของกลุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

2) ช่วงความขัดแย้งทางการเมือง ระหว่างปี พ.ศ. 2549 - 2553 ทำให้ขบวนการนักศึกษาในฐานะส่วนหนึ่งของขบวนการทางสังคมอื่น ๆ ปรับบทบาทและทิศทางการเคลื่อนไหว หันกลับไปให้ความสนใจการเมืองเชิงโครงสร้าง และปัญหาประชาธิปไตยอีกครั้ง โดยขบวนการนักศึกษาและขบวนการภาคประชาชนมิได้เป็นกลุ่มก้อนเดียวกันอีกต่อไป เนื่องจากความซับซ้อนของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การเมืองภาคประชาชนจึงปรับภูมิทัศน์เปลี่ยนรูปแบบกลายเป็นชั่วคราวระหว่างสี่เสื่อภายใต้ปัญหาว่าด้วยระบอบประชาธิปไตยในห้วงของความขัดแย้ง อันได้แก่ กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยเชิงกระบวนการเป็นหลัก (การเลือกตั้งและกระบวนการได้มาซึ่งรัฐบาลแบบประชาธิปไตย) เช่น กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติ (นปช.) เป็นต้น กับกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยเชิงเนื้อหา (กระบวนการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมทางการเมือง) จนบางครั้งเลือกที่จะละเลยกระบวนการได้มาซึ่งรัฐบาลแบบประชาธิปไตย เช่น เครือข่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นต้น (Tamada, 2008) ดังที่ได้นำเสนอในรูปของแผนภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 2 : การปรับภูมิทัศน์ของการเมืองภาคประชาชน ระหว่างปี พ.ศ. 2549 - 2553

3) ช่วงการปฏิวัติทางเมือง ระหว่างปี พ.ศ. 2553 - 2557 หรือหลังเหตุการณ์ พฤษภาคม 2553 โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองของภาคประชาชนไทยอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ (1) ภาวะซังกันและหยุดการเคลื่อนไหวทางการเมืองชั่วคราวของขบวนการทางการเมืองแบบแบ่งขั้ว (พันธมิตรฯ - นปช.) (2) การเมืองภาคประชาชนแบบแบ่งขั้ว ลดระดับความเข้มข้นของการชุมนุม (3) ขบวนการภาคประชาชนกระจายไปให้ความสนใจกับประเด็นความเดือดร้อนอื่น ๆ ของประชาชนอีกครั้ง และ (4) ขบวนการภาคประชาชนบางส่วน หันไปให้ความสนใจกับประเด็นการเมืองเชิงอัตลักษณ์ และการเมืองของคนชายขอบมากขึ้น ซึ่งโดยภาพรวม คือการปรับประเด็นการเคลื่อนไหวไปสู่ประเด็นความเดือดร้อนเฉพาะกลุ่ม ดังเช่นในช่วงก่อน พ.ศ. 2549

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนส่วนที่ เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษาไทยอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ 1) ขบวนการนักศึกษามีการเคลื่อนไหวทางการเมืองแปรผันตรงกับระดับความเข้มข้นของสถานการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ ขบวนการนักศึกษาจะเคลื่อนไหวแสดงท่าทีตอบโต้ต่อเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นหลัก โดยเมื่อตัวละครทางการเมืองอย่างรัฐบาลหรือขบวนการภาคประชาชนมีการเคลื่อนไหว ขบวนการนักศึกษาก็จะมีท่าทีหรือการแสดงออกตามมาด้วย พิจารณาได้จากความเข้มข้นของการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาไทยในปี พ.ศ. 2551 และ 2553 ซึ่งตรงกับเหตุการณ์ชุมนุมใหญ่ทางการเมือง

2) โครงสร้างพันธมิตรระหว่างขบวนการนักศึกษา กับ NGOs มีการจัดรูปใหม่ตามขั้วทางการเมืองและการวิเคราะห์ปัญหาว่าด้วยประชาธิปไตยไทยข้างต้น ดังเช่นกรณี เครือข่ายเยาวชนกัญชาติ (Young PAD.) ร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตรฯ ในปี พ.ศ. 2551 - 2552 หรือ สนท. ไปร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่ม นปช. ในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2553 หรือมีเช่นนั้นก็อาจเป็นประเภทที่สวอนท่าที่ไม่เลือกเคลื่อนไหวกับขั้วใดขั้วหนึ่ง

นอกจากนี้ โครงสร้างความขัดแย้งทางการเมืองยังส่งผลกระทบต่อขบวนการนักศึกษาที่เข้าไปร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมีข้อสังเกตอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ (1) ขบวนการภาคประชาชนตกอยู่ในสภาพแตกแยก ถูกวิพากษ์วิจารณ์ความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว และไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว ภายใต้บริบทดังกล่าวส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาที่เข้าไปร่วมเคลื่อนไหวประสบปัญหาตกต่ำตามไปด้วย (2) ขบวนการนักศึกษาที่เข้าไปร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการภาคประชาชนในการเมืองแบบแบ่งขั้วมีลักษณะกระจัดกระจาย ไร้พลัง และไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญแต่ประการใด นอกจากทำหน้าที่สนับสนุนด้านความชอบธรรมของแต่ละขั้วเท่านั้น และ (3) องค์กรกลางนักศึกษา อย่าง สนท. องค์กรนักศึกษา และสถานศึกษา มักมีความอ่อนไหวต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบแบ่งขั้วมากกว่ากลุ่มอิสระหรือเครือข่ายเฉพาะกิจ เนื่องจากองค์กรกลางเหล่านี้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และภาพความเป็นตัวแทนของขบวนการนักศึกษาทั้งประเทศ

1.2 ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่ อาจเรียกได้ว่าเติบโตมาพร้อมกับขบวนการนักศึกษาสมัยใหม่ ตั้งแต่การปฏิวัติเว็บไซต์ ด้วยแนวคิด Web 2.0 (พ.ศ. 2545) มาจนถึง Facebook (พ.ศ. 2547) Youtube (พ.ศ. 2548) และ Twitter (พ.ศ. 2549) โดยขบวนการนักศึกษามีข้อได้เปรียบมากกว่าขบวนการอื่น ๆ ตรงที่ความเป็นคนรุ่นใหม่ที่กำลังทันเทคโนโลยีก่อน และพยายาม

แสวงหาประโยชน์สูงสุดจากการติดตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ในฐานะทรัพยากรหนึ่งของการขับเคลื่อนขบวนการทางสังคมตามทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) และการมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญเฉพาะด้านเข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับองค์กร (Tactic knowledge) ตั้งแต่การใช้เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ ไปจนถึงการเคลื่อนไหวแบบกลุ่มออนไลน์ (Online Group Movement) (Shirky, 2009) และถือเป็นทรัพยากรสำคัญที่ทำให้รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก

1.3 อิทธิพลทางความคิดระหว่างนักวิชาการปัญญาชนที่มีต่อขบวนการนักศึกษา ซึ่งเกิดจาก

(1) ภาวะไร้ที่พึ่งทางความคิดและยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา จากภูมิทัศน์ทางการเมืองของการเมืองภาคประชาชนที่เปลี่ยนไป (2) ภาวะไร้ที่พึ่งทางอุดมการณ์ของขบวนการนักศึกษา และ (3) การก้าวเข้าไปมีบทบาทชี้นำสังคมของบรรดานักวิชาการปัญญาชนในช่วงวิกฤติการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีความน่าเชื่อถือและมีบทบาทที่เชื่อมโยงกับนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัย จึงทำให้นักกิจกรรมนักศึกษาได้รับอิทธิพลทางความคิดจากบรรดานักวิชาการในมหาวิทยาลัยอย่างมาก เช่น กลุ่มนิติราษฎร์ กลุ่มสยามประชาภิวัฒน์ เป็นต้น จนกระทั่งกลายเป็นการเคลื่อนไหวร่วมกันในนามของเครือข่ายนักวิชาการ-นักศึกษา-ปัญญาชน ซึ่งผนวกเอาเครือข่ายภาคประชาชน นักวิชาการอิสระ และสื่อมวลชนเข้าไปด้วย โดยขบวนการนักศึกษาทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการในเครือข่าย อาทิ ในคณะกรรมการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ม.112 (ครก. 112) (พ.ศ. 2555) และสมัชชาปกป้องประชาธิปไตย (สปป.) (พ.ศ. 2557) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เครือข่ายที่เกิดขึ้นได้กลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งไม้ต่อสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาในการต่อต้านการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ในเวลาต่อมา

1.4 มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (มหาวิทยาลัยนอกระบบ) เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้นักกิจกรรมนักศึกษาหันมาให้ความสนใจกับประเด็นที่เป็นผลกระทบต่อพวกเขาโดยตรงมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแต่การออกนอกระบบในเชิงกฎหมาย หรือการพิจารณา ร่าง พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ในรัฐสภาเท่านั้น แต่รวมไปถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่กำลังเปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นเอกชนหรือบรรษัทมหาวิทยาลัย (Corporate University) (Fernández, 2014) มากขึ้น เช่น การปรับขึ้นค่าหน่วยกิต การปรับหลักสูตรตามความต้องการของตลาด การแปรรูปสาธารณูปโภคภายในมหาวิทยาลัย เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงระยะแรก คือ ขบวนการนักศึกษาได้สร้างเครือข่ายเพื่อเคลื่อนไหวคัดค้านการออกนอกระบบอย่างจริงจัง โดยดำเนินการคัดค้านทั้งในเชิงกฎหมาย หรือกระบวนการเสนอร่างกฎหมายมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ และการเปลี่ยนแปลงภายในมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเอกชนมากขึ้น

แต่กระนั้น แนวโน้มระยะยาวก็เริ่มเห็นผลลัพธ์ที่ไม่ตรงกับการคาดคะเนของ Fernández กล่าวคือ แทนที่การเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นบรรษัทมหาวิทยาลัย (Corporate University) จะกระตุ้นให้ขบวนการนักศึกษาออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านอย่างแข็งขัน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในระยะยาวเมื่อการเปลี่ยนผ่านเริ่มเข้าสู่รูปเข้ารอยกลับส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาอ่อนกำลังลงอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ นักศึกษาโดยทั่วไปให้ความสนใจทำกิจกรรมทางการเมืองน้อยลง เนื่องจากนักศึกษามีต้นทุนที่ต้องใช้ในการยับ

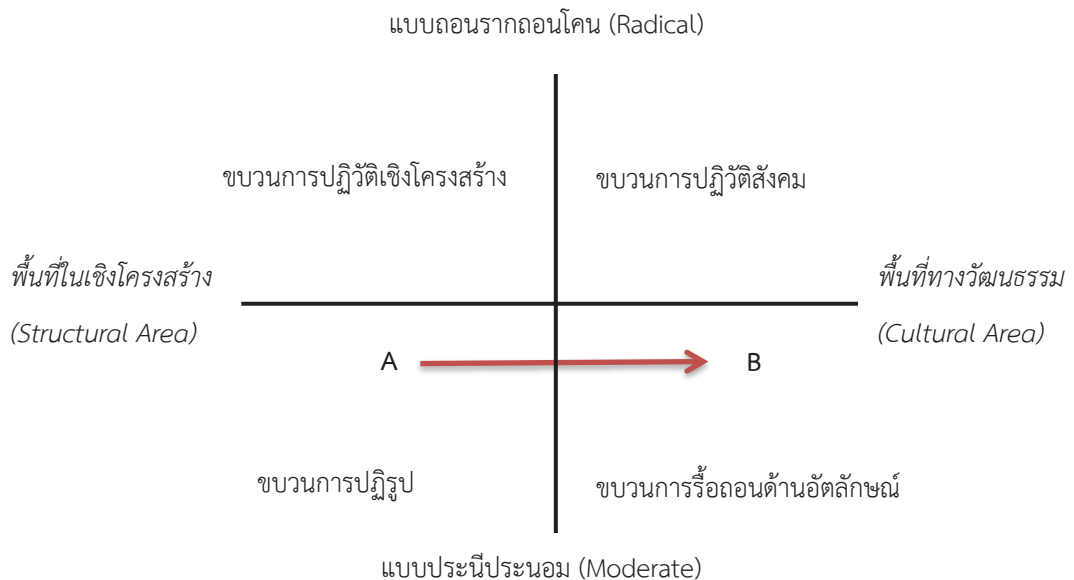
ฐานะมากขึ้นบนสังคมแห่งการแข่งขัน ทั้งค่าใช้จ่ายในการเรียนมหาวิทยาลัยนอกระบบที่เพิ่มสูงขึ้น และเมื่อจบออกไปก็หางานทำได้ยากกว่าในอดีตอย่างเทียบกันไม่ได้

2. ลักษณะสำคัญของขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงความขัดแย้งทางการเมือง

การศึกษาครั้งนี้พบว่าขบวนการนักศึกษาในช่วง พ.ศ. 2549 – 2557 มีลักษณะสำคัญที่น่าสนใจ ดังนี้

2.1 ด้านประเด็นการเคลื่อนไหว

ขณะที่สังคมกำลังให้ความสนใจประเด็นทางการเมืองเป็นหลัก โดยเฉพาะการเมืองภาคประชาชนระหว่างสี่ ที่ปรากฏเป็นข่าวเด่นตามหน้าสื่อ แต่ขบวนการนักศึกษากลับมีความสนใจที่จะเคลื่อนไหวในประเด็นอื่นด้วย อันเกิดจากความสนใจที่หลากหลายของตัวนักศึกษาเอง ประกอบกับความเปื้อนหนายในความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองแบบแบ่งขั้ว ที่บางครั้งมีแต่จะป้ายสีใส่กัน ขบวนการนักศึกษาในระยะหนึ่งเลือกที่จะถอยห่างจากพื้นที่การเคลื่อนไหวทางการเมืองเชิงโครงสร้าง (Structural Area) เช่น อำนาจรัฐ นโยบายทางเศรษฐกิจ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฯลฯ และกลับไปมองหาการเคลื่อนไหวในพื้นที่เชิงวัฒนธรรมมากขึ้น (Cultural Area) เช่น การแต่งกาย การกีดกันทางเพศ หรือ คนชายขอบ เป็นต้น ซึ่งหากวิเคราะห์ตามตัวแบบของ Gill และ DeFronzo แล้ว ขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงปี พ.ศ. 2553 – 2557 ก็คงกำลังอยู่ในระยะของการเคลื่อนไหวจาก ขบวนการนักศึกษาแนวปฏิรูป (Reform Movements) ซึ่งให้ความสำคัญกับประเด็นเชิงนโยบายและโครงสร้างทางการเมือง ไปสู่ ขบวนการนักศึกษารื้อถอนด้านอัตลักษณ์ (Identity Radicalism Student Movement) ซึ่งให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวเชิงอัตลักษณ์มากกว่า ดังปรากฏในแผนภูมิ ดังนี้

ภาพที่ 3 : กรอบวิเคราะห์ขบวนการนักศึกษาไทย (พ.ศ. 2553 - 2557)

(แปลงมาจาก Gill และ DeFronzo. 2009)

กรณีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้สังเกตได้ตั้งกรณี การเคลื่อนไหวเรียกร้องประเด็นชุดนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. 2554) การเคลื่อนไหวเรียกร้องต่อต้านทรกมนักเรียน (พ.ศ. 2554) หรือ การเคลื่อนไหวต่อต้านการรับน้องประชุมเชียร์ที่เข้มข้นในปี พ.ศ. 2556 อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ใช่ครั้งแรกที่ ขบวนการนักศึกษาเคลื่อนไหวหรือให้ความสนใจในประเด็นดังกล่าว หากแต่การเคลื่อนไหวของขบวนการ นักศึกษานั้น มีทิศทางเคลื่อนไหวที่ค่อนข้างแปรผันตามจังหวะของสถานการณ์ทางการเมืองภายนอก มหาวิทยาลัย

กล่าวคือ ในช่วงที่การเมืองภายนอกเข้มข้น หน้าที่ของขบวนการนักศึกษาคือการตอบโต้และ ประชศาคจุดยืนต่อเหตุการณ์หรือนโยบายสำคัญในลักษณะของการเคลื่อนไหวตามสถานการณ์ แต่หาก ช่วงใดที่สถานการณ์ทางการเมืองดูเบาบางลงชั่วขณะ เงื่อนไขการตกผลึกทางความคิดเปลี่ยนจากนั้น ปัญหาในเชิงนโยบายและโครงสร้าง กลายเป็นปัญหาอันเกิดจากนิยามประชาธิปไตย และเงื่อนไขของ ระบบแห่งการเลือกปฏิบัติ อันเป็นแบบแผนมาจากรากฐานทางวัฒนธรรม (Culturally Rooted Pattern of Systematic Discrimination System) ประเด็นการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาดังกล่าวจึง เปลี่ยนไปด้วย

Gill และ DeFronzo มองว่า เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการนักศึกษาแนวปฏิรูป คือ ระบอบการปกครองที่มีความเป็นประชาธิปไตย ดังจะพบว่าในช่วง พ.ศ. 2540 - 2549 ขบวนการ นักศึกษาทำหน้าที่เป็นองค์กรสนับสนุนเครือข่ายภาคประชาชนต่างๆ ในการเคลื่อนไหวเชิงนโยบาย ต่อมา เมื่อระบอบประชาธิปไตยตกอยู่ในสภาวะสั่นคลอน และความสับสนของภาคประชาชนที่มีการนิยาม ประชาธิปไตยแตกต่างกัน บริบทดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อขบวนการนักศึกษาอย่างมาก กล่าวคือ เมื่อ การต่อสู้แข็งขันของขบวนการนักศึกษาเพื่อปกป้องพื้นที่และระบอบประชาธิปไตยในห้วงปี พ.ศ. 2550 - 2553 ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากนิยามประชาธิปไตยได้กลายเป็นข้อขัดแย้งและถูกตั้งคำถามถึง ความเหมาะสมเสียเอง สิ่งที่หลงเหลืออยู่คือ ความหมายของประชาธิปไตยที่คลุมเครือ ในขณะที่ปัญหา การเลือกปฏิบัติและความไม่เป็นธรรมยังคงมีอยู่ดาษดื่น สภาวะถดถอยดังกล่าวกระตุ้นให้ขบวนการ นักศึกษาหันเหความสนใจไปต่อสู้ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมมากขึ้น เคลื่อนไปสู่ขบวนการรื้อถอนด้านอัต ลักษณ์ ในห้วงปี พ.ศ. 2553 - 2557 ซึ่งมีแนวคิดด้านเสรีภาพและการปลดปล่อย (Freedom and Liberation) เป็นหลักการสำคัญในการเคลื่อนไหว

เวลาดังกล่าว จึงเป็นช่วงที่ขบวนการนักศึกษาได้หันกลับมาในมหาวิทยาลัย ชุมชน หรือหนังสือ เพื่อพุมพิกความคิดและตกผลึกทางความคิดบางอย่างให้กับตัวขบวนการเอง หรือแม้กระทั่งตั้งคำถามกับ สังคมที่พวกเขากำลังเคลื่อนไหวอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ทั้งสังคมมหาวิทยาลัย ไปจนถึงในชุมชนที่พวกเขา ปฏิบัติการอยู่ (1) ตั้งแต่การเรียกร้องด้านอัตลักษณ์ให้กับตัวนักศึกษา เช่น การปฏิรูปเรื่องระบบการรับ น้อง (SOTUS) การต่อต้านการบังคับแต่งชุดนักศึกษา เป็นต้น (2) ไปจนถึงการสร้างฐานมวลชนและ เคลื่อนไหวกับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อนิยามอำนาจในการจัดการทรัพยากรใหม่ เช่น กรณีการเคลื่อนไหว คัดค้านเหมืองแร่ทองคำของกลุ่มดาวดิน มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น (3) รวมไปถึงการต่อสู้บนพื้นที่ ทางวัฒนธรรมในการช่วงชิงความหมายและค่านิยมของคำว่าประชาธิปไตยอีกครั้ง อย่างกรณี นักศึกษา กลุ่มธรรมศาสตร์เสรีเพื่อประชาธิปไตย (LLTD) และเครือข่าย เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องค่านิยม

ประชาธิปไตยในแบบ “คนเท่ากัน” ในปี พ.ศ. 2557 เป็นต้น แต่ทว่าเรื่องราวเล็ก ๆ เหล่านี้กลับกลายเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ เมื่อขบวนการนักศึกษามีปัจจัยด้านเครื่องมือในการเคลื่อนไหวชนิดใหม่เข้ามาเกี่ยวข้อง อันได้แก่ สื่อใหม่หรือสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่สามารถทำให้การเคลื่อนไหวภายในพื้นที่แคบ ๆ ออกไปสู่โลกกว้างได้แค่เพียงปลายนิ้วมือ

2.2 ด้านโครงสร้างของขบวนการ

องค์กรกลางของนักศึกษาที่มีความเป็นทางการอย่าง สนนท. องค์กรนักศึกษา หรือสภานักศึกษา จัดเป็นองค์กรที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา และเมื่อความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสีทวีความเข้มข้นและดำเนินไปอย่างยืดเยื้อ ก็ยิ่งส่งผลให้องค์กรที่เป็นทางการของนักศึกษาตกอยู่ในกับดักที่หาทางออกได้ยาก 3 ประการ กล่าวคือ (1) ปัญหาว่าด้วยมติขององค์กร ซึ่งเกิดจากสมาชิกและความคิดเห็นทางการเมืองที่หลากหลาย เมื่อต้องการเคลื่อนไหวในเชิงองค์กร หรือในนามองค์กร จึงอาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กรตามมา เช่น กรณีออกแถลงการณ์ 2 ฉบับซ้ำซ้อนกันของ อมธ. ต่อเหตุการณ์สลายการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย 7 ตุลาคม 2551 ซึ่งมีเนื้อหาและข้อเรียกร้องไปกันคนละทิศทาง อันแสดงให้เห็นถึงความไม่เห็นพ้องและรอยปริแยกขององค์กร (2) การแสดงท่าทีทางการเมืองที่ชัดเจนขององค์กรกลางเหล่านั้น ส่งผลกระทบให้เกิดความไม่พอใจต่อสาธารณชนหรือนักศึกษาฝั่งใดฝั่งหนึ่งที่คาดหวังต่อองค์กรกลางในทิศทางตรงข้าม และ (3) ปัญหาว่าด้วยความชอบธรรมขององค์กรกลางนักศึกษา ที่อาจถูกตั้งคำถามและลดความชอบธรรมลงจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองในห้วงของความขัดแย้งดังกล่าว โดยเฉพาะองค์กรที่มีผู้บริหารหรือสมาชิกขององค์กรมาจากการเลือกตั้ง หรือทำหน้าที่เป็นตัวแทนของนักศึกษา เช่น องค์กรนักศึกษา สภานักศึกษา เป็นต้น

ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มอิสระภายในรั้วมหาวิทยาลัยที่หลากหลาย และสามารถตอบโจทย์ต่อการทำกิจกรรมของแต่ละปัจเจกได้ตรงเป้าหมายมากกว่า กล่าวคือ ในขณะที่องค์กรกลางของนักศึกษาแบบเดิมอย่างองค์กรนักศึกษา หรือ สนนท. ที่มีโครงสร้างแข็งทื่อและใหญ่เทอะทะ รวมถึงมีวัฒนธรรมองค์กรที่ไม่ยืดหยุ่นและไม่สามารถปรับตัวเพื่อเคลื่อนไหวภายใต้บริบทความคิดทางการเมืองแบบแบ่งขั้ว หรือความหลากหลายทางความคิดได้ ในขณะที่นักศึกษาปัจจุบันมีประเด็นความต้องการที่หลากหลาย โครงสร้างกิจกรรมนักศึกษาแบบเดิมจึงไม่สามารถตอบโจทย์ของพวกเขาได้ ประกอบกับอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้ามาเป็นเครื่องมือทำให้องค์กรขนาดเล็กสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มอิสระเหล่านี้จึงกลายมาเป็นทางเลือกใหม่ให้กับนักกิจกรรมนักศึกษาที่ต้องการเคลื่อนไหวในประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลายและเฉพาะเจาะจง

ยกตัวอย่างเช่น ถ้าในอดีตต้องการจะเคลื่อนไหวเรื่องการต่อต้านการรับน้องที่รุนแรง สิ่งที่ทำเป็นอย่างแรก คือ ต้องรวบรวมสมัครพรรคพวก ตั้งกลุ่มขึ้นมา จัดเสวนา ชูป้ายเรียกร้อง ยื่นหนังสือให้อธิการบดี หรือผู้มีอำนาจมาจัดการ ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารได้ทำให้การเคลื่อนไหวไม่จำเป็นต้องพึ่งกลุ่มหรือองค์กรอีกต่อไป หากแต่อาจเป็นเพียงนักกิจกรรมเพียงคนเดียว ที่ก่อตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายในเฟซบุ๊ก หรือสร้างประเด็นให้ประชาชนเข้าไป

ติดตามในแผนเพจ ก็สามารถเคลื่อนไหวประเด็นต่าง ๆ ให้เกิดความสั่นคลอนและเปลี่ยนแปลงต่อระบบได้มากกว่ากลุ่มแรกเสียอีก

ในอีกแง่ ปัจจัยภายในองค์กรของกลุ่มอิสระเองก็เอื้อต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองยุคใหม่เช่นกัน ตั้งแต่การทำงานเป็นทีม การไม่มีผู้นำที่เป็นทางการ การไม่มีสายบังคับบัญชา การทำงานที่ไม่ยึดติดกับตำแหน่งและโครงสร้าง รวมทั้งไม่ต้องมีสมาชิกจำนวนมาก ๆ โดยกลุ่มอิสระมองว่าตัวกิจกรรมเป็นแรงจูงใจ และความสำเร็จเป็นรางวัลสำหรับการทำงานโดยตัวมันเอง ในขณะที่ตัววัฒนธรรมองค์กรของกลุ่มอิสระบางกลุ่มยังเน้นการคิดนอกกรอบและท้าทายแบบแผนเดิม ๆ ของการเคลื่อนไหว รวมทั้งแฝงไปด้วยความคิดเสรีนิยมใหม่ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพ สนับสนุนการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับตลาดและโลกทุนนิยม เช่น แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) แนวคิดการระดมทุนจากสาธารณชน เป็นต้น

กลุ่มเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นได้ง่ายในระยะหลังนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการตอบสนองนักศึกษาในฐานะปัจเจกชนที่มีความต้องการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย แต่ในอีกแง่หนึ่งมันยังเป็นการแข่งขันของขบวนการนักศึกษาด้วย ซึ่งหากมองในมุมของการระดมทรัพยากรแล้ว หากนักศึกษา แหล่งทุนสนับสนุน หรือช่องทางเผยแพร่ ถือเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งในการเคลื่อนไหวทางสังคม การแข่งขันในที่นี้จึงหมายถึงการแย่งชิงทรัพยากรเหล่านี้ให้มาเข้าร่วมหรือสนับสนุนกลุ่มของตน ดังนั้น เมื่อองค์กรอิสระที่เคลื่อนไหวทางการเมืองมีจำนวนเพิ่มขึ้น การเคลื่อนไหวเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนการแย่งชิงทรัพยากรอีกทางหนึ่ง กล่าวคือ ทรัพยากรจะตกเป็นขององค์กรที่มีชื่อเสียงกว่า เคลื่อนไหวตรงใจนักศึกษาหรือผู้สนับสนุนมากกว่า ซึ่งในมิตินี้ การแข่งขันเหล่านี้จึงเป็นทั้งความบันเทิงและแรงผลักดันให้แต่ละกลุ่มมีการปรับตัวและผลิตผลงานออกสู่สังคมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งนับว่าเป็นพัฒนาการท่ามกลางความบังเอิญที่น่าพึงพอใจของขบวนการนักศึกษาในปัจจุบัน

นอกจากนี้ หากมองรูปแบบขององค์กรในการเคลื่อนไหวภายใต้ทฤษฎีระดมทรัพยากร จะพบว่า รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษามีแนวโน้มจะเป็นองค์กรแบบเครือข่าย ในรูปแบบอุตสาหกรรมขบวนการทางสังคม (Social Movement Industrialization: SMI) มากขึ้น ภายใต้บริบทที่องค์กรที่เป็นทางการไม่สามารถตอบโจทย์การเมืองสมัยใหม่ได้ ส่งผลให้องค์กรแบบไม่เป็นทางการเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีขนาดไม่ใหญ่พอที่จะขับเคลื่อนประเด็นใหญ่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น วิธีที่จะทำให้องค์กรเหล่านี้สามารถประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวประเด็นที่ใหญ่และกว้างกว่าได้ จึงหนีไม่พ้นการพยายามสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการเพื่อเคลื่อนไหวเฉพาะประเด็น เปรียบเสมือนการเพิ่มความเข้มแข็งของขบวนการนักศึกษาในลักษณะใยแมงมุม (Spider Web) ที่มีจุดตัดร่วมกันบางประเด็นและขยายความร่วมมือออกไปในลักษณะการแบ่งปันทรัพยากรการเคลื่อนไหวร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรบุคคลของแต่ละกลุ่มกิจกรรม ดังที่เกิดขึ้นในกรณีของเครือข่ายการเคลื่อนไหวเรื่องมหาวิทยาลัยนอกระบบนั่นเอง

3. ด้านการระดมทรัพยากร

การระดมทรัพยากรรูปแบบใหม่ เป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ขบวนการนักศึกษาไทยนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาการระดมทรัพยากรในห้วงความ

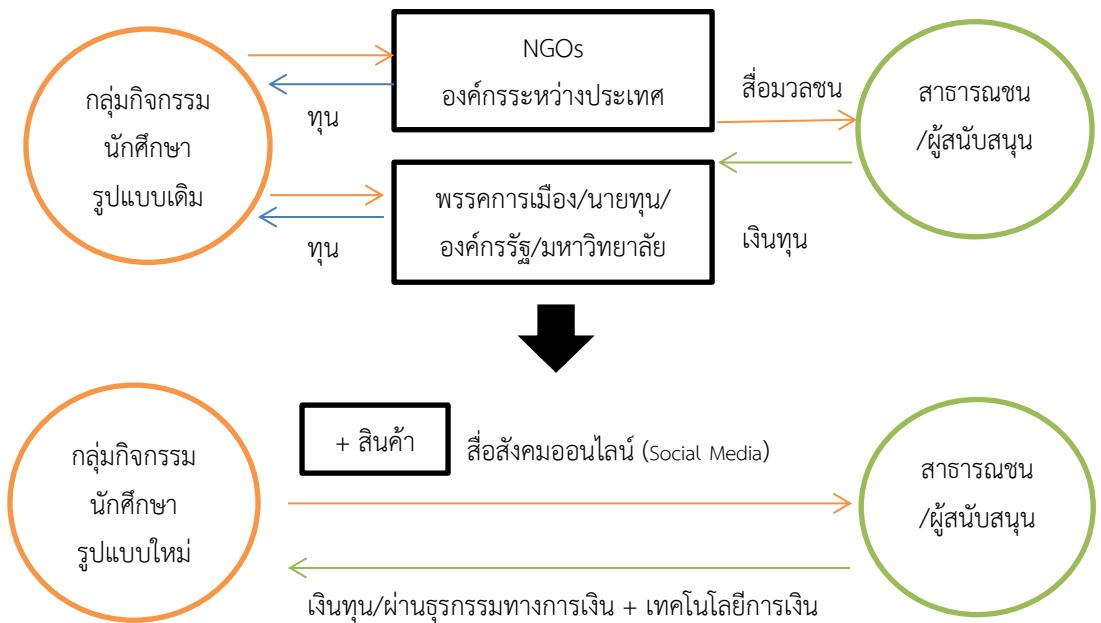
ขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสีเข้มขึ้น (พ.ศ. 2549 - 2553) ที่ทำให้โครงสร้างพันธมิตรทางการเมืองของขบวนการนักศึกษาเปลี่ยนไป กล่าวคือ (1) ทั้งนักกิจกรรมนักศึกษาและนักศึกษาทั่วไปมีแนวโน้มแสดงท่าทีถอยห่างจากประเด็นการเคลื่อนไหวด้านการเมืองมากขึ้น เนื่องจากองค์กรประสานงานของขบวนการนักศึกษาอย่าง สนท. ขาดความชอบธรรมในการเป็นตัวแทน ในขณะที่นักกิจกรรมนักศึกษาไม่สามารถยอมรับการเมืองแบบแบ่งขั้วได้ไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง และความรุนแรงทางการเมืองทำให้นักศึกษาโดยทั่วไปหันกลับความรุนแรงและมองการเมืองในแง่ลบ (2) ส่วนในด้านการระดมทุน ภาวะการพึ่งพิงด้านเงินทุนจากองค์กรภายนอกเริ่มเกิดปัญหา เมื่อขบวนการนักศึกษาไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากโครงสร้างพันธมิตรเดิม ส่วนการพึ่งพิงเงินทุนจากมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานราชการอื่น ๆ ก็อาจทำให้เนื้อหาของการจัดกิจกรรมถูกตีกรอบภายใต้อคติและความขัดแย้งทางการเมือง รวมทั้งการแสวงหาเงินทุนจากองค์กรเอกชน (Sponsor) เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในห้วงความขัดแย้งก็ไม่สามารถทำได้

ดังนั้น ปัญหาว่าด้วยการระดมทรัพยากรที่ทำให้เกิดข้อจำกัดในการเคลื่อนไหว ทั้งด้านกำลังคนและเงินทุน ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ขบวนการนักศึกษาหรือองค์กรนักศึกษาในช่วงหลังปี พ.ศ. 2553 เกิดการปรับรูปแบบการระดมทรัพยากร ดังจะได้อธิบายถึงตามลำดับ

3.1 การระดมทรัพยากรบุคคล โดย (1) จากการให้ความสำคัญกับการระดมมวลชนในเชิงปริมาณ และจำนวนคนที่มาร่วมแสดงออก ในช่วงที่การชุมนุมข้างถนนเป็นยุทธวิธีหลักของขบวนการภาคประชาชน (พ.ศ. 2540 - 2549) ไปจนถึงช่วงการเมืองระหว่างสีเมื่อความขัดแย้งทางการเมืองเข้มข้น (พ.ศ. 2549 - 2553) เปลี่ยนเป็นการให้ความสำคัญกับคุณภาพของทรัพยากรบุคคลเหล่านั้นมากกว่า โดยเฉพาะในช่วงของการปรับตัวหลังจากนั้น (พ.ศ. 2553 - 2557) หรืออาจกล่าวได้ว่า ทักษะความสามารถของนักกิจกรรมภายในขบวนการ ตลอดจนการดึงเอาทักษะเหล่านั้นมาใช้ในการเคลื่อนไหวกลายเป็นประเด็นสำคัญของการระดมทรัพยากรบุคคล (2) ส่วนกระบวนการระดมคน หรือการจัดตั้งองค์กรของขบวนการนักศึกษา (Organized) ในแบบเดิมที่เคยกระทำผ่านการถ่ายทอดทางความคิด (จัดตั้ง) และมักดำเนินการโดยรุ่นพี่นักกิจกรรมและบรรดา NGOs ที่มุ่งใจนักศึกษาให้เข้าร่วมผ่านการกำหนดตำแหน่งโครงสร้างในองค์กร เช่น ตำแหน่งเลขาธิการ ประธานกลุ่ม เป็นต้น เปลี่ยนเป็นองค์กรนักศึกษาที่เปิดกว้างมากขึ้น (Open) เปิดรับสมาชิกในลักษณะของการประชาสัมพันธ์ให้มาร่วมทำงานโดยไม่จำเป็นต้องขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกขององค์กร แต่มีแรงจูงใจของการเข้าร่วมอยู่ที่การสร้างรางวัลเชิงคุณค่าผ่านเป้าหมายของกิจกรรม (Reward) หรือผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหว เพื่อให้ให้นักกิจกรรมเห็นความสำเร็จของขบวนการสามารถบรรลุเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็ให้พวกเขาได้ทำงานตามความถนัดและใช้ความสามารถให้เกิดประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการด้วย

3.2 การระดมทรัพยากรทุนรูปแบบใหม่ ทั้งทรัพยากรทางวัตถุ (Material Resource) และทุนเงินตรา (Financial Capital) อันเป็นนวัตกรรมที่เกิดจากความต้องการ (1) ลดการพึ่งพิงทุนในการเคลื่อนไหวจากองค์กรภายนอก ทั้ง NGOs พรรคการเมือง ภาคราชการ กลุ่มทุนที่หวังผลทางการเมืองและมหาวิทยาลัย เปลี่ยนเป็นพึ่งพิงทุนจากสาธารณชนและผู้สนับสนุนชาจรมากขึ้น ผ่านการติดต่อสื่อสารผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งได้ตัดองค์กรภายนอกอื่น ๆ เหล่านี้ออกจากกระบวนการระดมทรัพยากร (2)

เปลี่ยนจากการระดมทรัพยากรที่เน้นการอุปถัมภ์ (Patronage) มาเป็นการระดมจากผู้สนับสนุน (Aggregation) โดยตรง และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรที่มีอยู่ (Self-Production) รวมถึงเอาแนวคิดการระดมทุนจากสาธารณชน (Crowd Funding) มาใช้ด้วย ตัวอย่างเช่น การทำสินค้าจำหน่ายเพื่อระดมทุน การขายโปสเตอร์รำลึก โดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ทางการเมืองนำไปขายพร้อมกับสินค้าด้วย เป็นต้น ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวแบบการตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) ที่ผสมผสานความเป็นธุรกิจเข้ากับการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังแผนภูมิด้านล่างนี้

ภาพที่ 4 : การระดมทรัพยากรทุนรูปแบบใหม่

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของขบวนการนักศึกษาไทยในด้านการระดมทรัพยากรนั้น ยังคงมีข้อกังวลดังที่ McCarthy และ Zahl (Referred in Pintoptang, 2009) ตั้งข้อสังเกตว่า การที่องค์กรของขบวนการต้องพึ่งผู้สนับสนุนชากรมากเกินไป อาจทำให้องค์กรเกิดความไม่มั่นคง เนื่องจากผู้สนับสนุนเหล่านี้เปลี่ยนใจได้ง่าย และอาจถอนการสนับสนุนไปให้การสนับสนุนขบวนการอื่น ๆ แทน ดังนั้นการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ผลงานเพื่อการระดมทุนจึงกลายเป็นกิจกรรมหลักขององค์กรขบวนการนักศึกษาแบบใหม่นี้ ดังที่กลุ่มอิสระในหลายมหาวิทยาลัยต่างก็จัดทำแฟนเพจเฟซบุ๊กของตนเอง เพื่อประชาสัมพันธ์ผลงาน และขายสินค้านำระดมทุนอยู่เสมอ

4. การเปลี่ยนแปลงด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหว

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาไทยได้มีการเปลี่ยนแปลง 2 ช่วง คือ ระหว่างช่วง พ.ศ. 2549 - 2553 กับช่วง พ.ศ. 2553 - 2557 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้านหนึ่งเกิดจากผลกระทบของช่องทางสื่อสารโดยสื่อใหม่ต่าง ๆ แต่อีกประการคือการเปลี่ยนจุดยืน (Positioning) ของขบวนการนักศึกษาไทยจาก “การสนับสนุนด้านความชอบธรรมให้กับขบวนการภาคประชาชนแบบแบ่งขั้ว” เป็น “การเคลื่อนไหวอยู่ในอาณาบริเวณของตนเองมากขึ้น แต่ยังเป็นคนจุดกระแส สร้างพื้นที่ ทำให้เกิดเสียงขึ้นในพื้นที่สาธารณะในประเด็นทางสังคมต่าง ๆ” โดยมีการปรับเปลี่ยนการแสดงออก 3 ประการหลัก ๆ ได้แก่ (1) การลดความสำคัญของการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือหลักในการเคลื่อนไหว แต่หันมาใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) มากขึ้น โดยมีความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ (2) เน้นการสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมากกว่าการระดมมวลชนเพื่อสนับสนุนขบวนการภาคประชาชนในการต่อรองแย่งชิงอำนาจรัฐ และ (3) ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการติดต่อประสานงานเพื่อกำหนดการเคลื่อนไหวภายในขบวนการ

ยุทธวิธีหลักในการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาในห้วงเวลาดังกล่าว ได้แก่ การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์แบบใหม่ ซึ่งมีความซับซ้อนและแหลมคมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ เป็นยุทธวิธีที่ให้ความสำคัญตั้งแต่การคัดเลือกประเด็น และใส่ความคิดสร้างสรรค์ลงไปในการเคลื่อนไหวเพื่อจุดประเด็นหรือจุดกระแสให้สังคมนำไปแสดงความคิดเห็นต่อ กลายเป็นการตีความเชิงสัญลักษณ์ต่อประเด็นดังกล่าว โดยมีสื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวเร่งในกระบวนการส่งต่อสาร (Share/Retweet) และการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบของผู้รับสาร (Comment) ตัวอย่างเช่น กรณี กลุ่มธรรมศาสตร์เสรีเพื่อประชาธิปไตย (LLTD) แฉวนป้ายเขียนว่า “น้องป่วย” ที่รูปเคารพอาจารย์ป่วย อิงภากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เพื่อจุดประเด็นให้คนถกเถียงถึงปัญหาการรับน้อง โดยมีเรื่องความสมควรหรือไม่สมควรกระทำต่อรูปเคารพ เป็นหนึ่งในประเด็นที่ทำให้สื่อออนไลน์นำภาพดังกล่าวไปวิพากษ์วิจารณ์ต่อมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมแฉวนป้ายชื่อน้องปีหนึ่งของหลายคณะในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาไทยในห้วงเวลาดังกล่าว เป็นการสื่อสารที่ต้องใช้ความระมัดระวังมากขึ้น โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวในพื้นที่ของสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ สามารถถูกตอบโต้จากสาธารณชนได้ทันที อาทิ การออกแถลงการณ์ โดยเฉพาะในประเด็นที่สุ่มเสี่ยง เช่น ประเด็นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ในขณะที่ยุทธวิธีตามขั้นตอนของกฎหมาย และการเข้าแทรกแซงเพื่อแก้ไขกฎเกณฑ์ กลายเป็นยุทธวิธีที่ขบวนการนักศึกษาส่วนหนึ่งให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวในประเด็นด้านสิทธิสวัสดิการนักศึกษา และการคัดค้านมหาวิทยาลัยนอกระบบ ดังกรณีที่นักศึกษาธรรมศาสตร์ เคลื่อนไหวเพื่อเข้าไปร่วมแก้ไข ร่าง พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ) เป็นต้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ขบวนการนักศึกษาไทยในห้วงปี พ.ศ. 2549 - 2557 ไม่ได้หายไปไหนแห่งของการหยุดเคลื่อนไหวทางสังคม หากแต่ปรับบทบาทของการเคลื่อนไหวไปตามบริบททางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้น ทั้งในเชิงประเด็นการเคลื่อนไหว โครงสร้างของขบวนการ รูปแบบการระดมทรัพยากร และยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ขบวนการนักศึกษาไทยไม่ได้มีรูปร่างหน้าตาเหมือนเดิมที่เป็นองค์การขนาดใหญ่อีกต่อไป หากกลายเป็นขบวนการที่เล็กลง และมีลักษณะกระจายกระจายมากขึ้น แต่ยังคงมีการเชื่อมร้อยกันโดยอาศัยเครือข่ายเฉพาะกิจในบางประเด็น อย่างไรก็ตาม ขบวนการนักศึกษาไทยไม่ได้ถูกจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้อยู่ในฐานะผู้นำของการเมืองภาคประชาชนมาเป็นเวลานานแล้ว แต่กระนั้น ก็ยังคงมีความพยายามของพวกเขาเองในการปรับบทบาทให้เป็นผู้จุดประเด็นการเคลื่อนไหว เพื่อให้สังคมนำประเด็นดังกล่าวไปต่อยอดทางความคิด โดยอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและความคิดสร้างสรรค์เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ โดยที่พวกเขายังคงมีความพร้อมที่จะก้าวขึ้นมาปรับบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองอีกครั้ง เมื่อบริบททางสังคมและการเมืองเอื้ออำนวย ดังที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการรัฐประหารปี พ.ศ. 2557

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาไทย โดยเฉพาะ (1) ประเด็นเรื่องของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลง อันเป็นส่วนหนึ่งของคำอธิบายเรื่อง ผลประโยชน์ และความสนใจของนักศึกษา เพื่อตอบคำถามว่าทำไมนักศึกษาโดยทั่วไปจึงสนใจเคลื่อนไหวทางสังคมน้อยลง และ (2) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นเรื่องขบวนการนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภูมิภาคเพิ่มเติม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและจุดเด่นบางอย่างที่แตกต่างจากขบวนการนักศึกษาในเมือง เช่น อาจมีประเด็นเรื่องอิทธิพลของความเป็นท้องถิ่นนิยม ชุมชนนิยม การเคลื่อนไหวที่เชื่อมโยงกับศาสนา เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Atipayawong, V. (2008). *The re-adjustment of the role of the Thai student movement during 1984-1997*. Bangkok: Kasetsart University.
- Cheangsan, U. (2013). *History of Kanmuang Phak Prachachon (people's politics): the ideas and practices of "political activists" in the present*. Bangkok: Thammasat University.
- Chomsinbun, P. (2011). *Student movements in Thailand: the analysis of urban student movements from 6 October 1976 to 1988*. *Journal of Politics Administration and Law*, 143-169.
- Fernández, J. (2014). *Facing the Corporate-University: The New Wave of Student Movements in Europe*. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 191-213.

- Gill, J., & DeFronzo, J. (2009). *A Comparative Framework for the analysis of International Student Movement*. *Social Movement Studies*, 203-224.
- Pansuwan, C. (2019). *Fading Student movement? Reshaping the Roles of Student Movements in the period of Political Turmoil 2004-2015*. Bangkok: National Institute of Development Administration
- Pintoxtang, P. (2009). *Political Framework Analysis of the Theory of Social Movement*. Chiangmai: Heinrich Boell Stiftung South East Asia.
- Shirky, C. (2009). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. New York: Penguin Books.
- Tamada, Y. (2008). *Democracy, Democratization and De-Democratization in Thailand*. *Fahdeawgun*, 98-139.
- Weiland, K. L., Guzman, A., & O'Meara, K. (2013). *Politics, Identity, and College Protest: Then and Now*. *ABOUT CAMPUS*, 2-9.